

Stanislaw Lem

OBLOK-MAGELLÁNA
ISKRY 1955. VARSÓ

A nevető Turing

Egyszerre csend lett, csak a felszolgáló automaták lépteinek zaja hallatszott még egy kis ideig. Csakhamar ez is elcsendesült, de Callarla még sokáig nem szólt, ajkán játszi mosollyal ült ott, mintha várna valamire. De mire? Talán hogy visszatérjen az a hangulat, amely mindnyájunk fölött úrrá lett.

Végül elkezdte:

– Nagyanyámtól hallottam, aki nagyon konzervatív asszony volt... de talán felesleges is a mesét magyarázatokkal kísérem. Tehát elkezdem:

Már nem is nézett ránk. Szeme mozdulatlanul meredt a szökőkút szikrázó vízsugarára, tompa hangjába pedig belevegyült a medence kőpárkányára zuhogó víz csobogása.

– Valamikor nagyon régen, több mint ezer évvel ezelőtt, a világ két részre oszlott. Egyik felében az atlantidák uralkodtak. Minden embernek – a régieknek éppen úgy, mint a maiaknak is – vannak bizonyos ábrándjaik. Az atlantidáknak is voltak. Az ő ábrándjuk az volt, hogy elpusztítsák a világ másik felét, mert az felszabadította magát uralmuk alól. E célra felhalmoztak mérgeket, a levegő és a vizek megfertőzésére, majd sugárképző mérgeket és robbanószereket is. De minél többet gyűjtöttek össze ezekből, annál nagyobb félelem vett rajtuk erőt. Aranyért vásároltak hát tudósokat, hogy szerkesszenek tömeggyilkoló gépeket. Egyszer aztán tudomásukra jutott, hogy a Óperenciás-tengeren is túl, egy távoli szigeten lakik egy nagy tudós, aki automatákat tud szerkeszteni. A neve – Turing. Akkor még nem sokat hallottak automatákról, s senki sem tudta, milyen célra szolgálnak. Turing sokféle automatát készített: az egyik fajta gépeket gyártott, a másik kenyeret sütött, megint másik – számolt és logikusan gondolkozott. Így dolgozott, fáradozott negyven esztendeig, míg végre kitalált egy olyan automatát, amely mindent tudott csinálni, ami csak elképzelhető. Ez az automata ki tudta olvasztani a fémeket az ércből, tudott cipőt varrni, az elemeket átalakítani és házakat építeni. S amint fizikai munkát tudott végezni, éppen úgy tudott logikusan gondolkozni is bármiről. Így minden kérdésre megfelelt, meg tudott oldani minden feladatot, s nem volt olyan dolog, amit el nem végzett volna, ha parancsot kapott rá. Az Atlantisz urai kiküldték kémeiket, hogy vásárolják meg Turingot, de a tudós sehogyan sem akart kötélnek állni. Erre börtönbe vetették, s ellopták tőle az automata terveit. A legfőbb atlantida átnézte a terveket, összehívta az ország többi urait, s így szólt hozzájuk: „Majd ha meglesz az automatánk, megkérdezzük, miképpen tehetjük tönkre azokat a szörnyetegeket, akik egyszer s mindenkorra ki akarják küszöbölni a háborút.” A másik főúr pedig, egy köztisztelőben álló ősz ember, hozzátette: „Azt is megmondja majd nekünk, hogyan szoktassuk le alattvalóinkat a gondolkozásról, mert a gondolkozó ember nem szívesen hal meg az arany dicsőségért.”

E szavakat mindnyájan tapssal fogadták, s el is határozták: „felépítjük Turing Nagy Automatáját, akkor aztán mindenható urak leszünk a világon, s senki sem állhat ellenünk.”

Erre összehívtak hétezer számoló mestert (mert akkor az emberek fejből számoltak), hogy számítsák ki, mennyi arany kell az automata felépítéséhez. Azután összehívtak hétezer mérnököt és konstruktórt, akik hét esztendőn át rajzolták a terveket. A tervek még el sem készültek, s az első munkásbrigádok máris indultak az előkészített helyre. Alamogordóban, Új-Mexikó e homoksivatagjának szívében összegyűjtöttek hétszer hétezer munkást. A munkások

bádogbarakkokban laktak, éjjel a fagyos hidegben, nappal pedig a gyilkos hőségben sínylődvé. A sós homok marta a tüdejüket és a szemüket, betegségek tizedelték őket, az elhaltak helyett tehát mindig újabbakat és újabbakat hajtottak ki. Így ásták az óriási gödröket, a fundamentum számára, vésték az aknákat és a karzatokat a sziklába, fölöttük pedig ott lépkedtek a hosszú nyakú ásógépek, akár a százhetvenmillió év előtti szörnyeteg hullók. Így folyt az építkezés hét esztendeig, aztán megint hétig, míg végre, tizennégy év után százezer holdnyi területet borítottak el a fémtornyok és épületek, amelyeket hatalmas kőfal vett körül. Egyszer aztán érkezett a nap, hogy elhajóztak a munkások, akik túléltek ezt a titáni munkát, s a kapuk bezárultak.

Az építkezési területek elnéptelenedtek, csak a szél süvöltött magasan a kifeszített drótok között, a kavicsal felhintett ösvényeken pedig fel s alá jártak az örök és a kutyáik. Így tartott ez hét napig, míg végre egy sötét éjjelen megállt egy páncélgépkocsinak nevezett jármű a keleti fal előtt, s kiszállt belőle nyolc ember. Az Atlantisz urai. Az elsőé volt az Atlantisz vasa, a másodiké a szene, a harmadiké a nyersolaja, a negyediké a közlekedése, az ötödiké a gabonája és húsa, a hatodiké a villamos energiája, a hetediké a hadserege.

Üdvözlésükre a föld alól előbújt a főmérnök, és mély meghajlással köszöntötte őket. A nagyurak kiszálltak a gépkocsiból, s magasan fent megpillantották a falak mögött a drótköteleken függő, imbolygó lámpásokat, nyugtalan fényüknél pedig a fekete épülettömböket és tornyokat, melyek úgy sorakoztak egymás mellett, akár a katonák. Pedig ez csak egy kis része volt Turing Főautomatájának, ami éppen a föld felszínén látszott, mert a többi mélyen lenyúlt a föld alá, ott voltak a sivatagi sziklába vájt termei és karzatjai is. Kétfelől jöttek az örök, széjjeltolták a fekete ajtót, a jövevények erre beléphettek oda, ahol már várt rájuk egy üveges vagonféle, amely mindjárt el is indult.

Végigkocsiztak a hideg, kék fényvel megvilágított termeken és épületeken, melyeket mintha fejfelé illesztettek volna a sziklába, a fejük fölött pedig ott sötétlett a kábelek átláthatatlan sűrű hálózata, megterhelve az óriási gombához hasonló szigetelőkkel. Elhaladtak a falba beépített fojtószelencék mellett, rézsútosan vágtak át az aknákon, amelyekben a páncélsuklyás automaták örködtek, s a jármű egyre beljebb hatolt. A főmérnök elmagyarázta, hogy ott a föld mélyén több a központi állító szerkezet, mint amennyi másodperc van egy ember életében. Mentek tovább, egyik emeletorból a másikba ereszkedve alá, a jármű üvegfalain át látszottak az elvillanó folyosók, az emberi szem szinte elveszett a vezetékek erdejében. A kis vagon vastag rézboltozatok alatt suhant el. Néha a mélyből fel-felvillant a rubinszínű fény, a homály sűrűsödött, egyre sötétebb lett, a vagon pedig zakatolva ereszkedett lejjebb és lejjebb.

S ez az egész felmérhetetlen, beláthatatlan útvesztő teljesen élettelen volt, egyetlen áramhullám soha át nem haladt még e gépezet rézagyát körülövező vezetékek milliárdnyi kanyarulatán. Sokáig haladtak, míg egyszer az ablakok előtt felvillantak a lámpák, megvilágítva az alagút nedves sziklafalát. A kis vagon egyet rándult és megállt. Megérkeztek céljukhoz, mert a temérdek nagy épület mélyén, annak is a legbelsőbb zugában volt egy kicsiny, tojás alakú páncélszoba. Oda mentek be. A fekete falakon sorakoztak az ellenőrző órák, hétszázhetvenhét óra, a közepén dobogó, rajta egy fekete mikrofon és egy gyémántbura alatt nyomógomb – egyéb semmi. Innen kellett a parancsokat kiadni a Nagy, Központi Turingnak.

A mérnök megmagyarázta, hogy a gépezet éppen úgy tud egzotikus virágokat előállítani, mint kerteket telepíteni és embereket ölni. Nem volt semmiféle biztosító berendezése, mint a mostani automatáinknak, nem is hasonlított ezekhez semmiben. A piramisoknál milliószerosa nagyobb, vad, barbár automata volt.

Megálltak hát ott, aztán csend lett. Noha a mennyezet alatt hét csillár világított, a fekete falak elnyelték a fényt. A Turing üzembe helyezése tulajdonképpen csak a későbbi időben történt volna,

de a vezető főmérnök – hogy a hatalmas urak kegyét megnyerje – azt javasolta, hogy próbálják ki most mindjárt. Ő maga is évek óta lázban égett már a várakozástól, s agya legmélyebb rejtekében ott szunnyadt egy gondolat, amelyet azonban titkolt, mert tudta, hogy aki majd az életre keltett Turing mikrofonja előtt áll, az hatalmasabb lesz az asszír és babiloni mágusoknál is, akiket pedig démonok szolgáltak. Mikor tehát a legfőbb nagyúr megkérdezte: „Mit kell tenni, hogy működni kezdjen?” „Uram – felelte a főmérnök –, ha e fekete gombot itt megnyomjuk, az felemeli a gát zsilipjeit, s arra a Szent Juan folyó vize bezúdul hetvenhét turbina tölcéséibe, s az áramot fejleszt, amely megtölti a Turing fém belső részeit. Ettől aztán a gép szerveit mind átjárja az elektromos lüktetés.” Erre a nagyúr némi kedvet kapott, mert szerette a nagy és nem mindennapi dolgokat, s kövér, fehér ujjával csak úgy melleleg megnyomta a gombot. Erre kigyúltak a fények, minden óra megremegett, a lámpák kinyitották vörös szemüket, s rájuk néztek, a fejük fölött pedig a százezer holdas térség megmozdult, megrendült.

A gépek örvénylettek és szuszogtak, a vákuumcsövek ezrei skarlátszínben izzottak, a kioldók odavissza jártak, minden tekercesen, szolenoidon áthaladt az áram. A fekete szobában azonban csak az órák mozdulatlanul megvilágított számlapjai látszottak, a hangszóróban pedig tompa zúgás hallatszott, mert a rézagyú szörnyeteg már életre kelt, de még aludt, és mintha horkolt volna.

Erre a nagyurak egyszerre rádöbbsenek, hogy mindenható lény előtt állnak, hogy ez egy isten, akit ők maguk teremtettek meg, s az ő parancsukra mindent megtesz. Mikor azonban ehhez a szóhoz értek, megrémültek szívükben, mintha feneketlen szakadék szélén állnának, mert még nem voltak hozzászokva, hogy – mindent lehet.

Mindegyikük arra gondolt, hogy az automata az ő parancsára elpusztítja a másik hat főúr vagyont és életét, de az elkövetkezendő háború érdekében elhessegette ezt a tolakodó, undok gondolatot, mert azt együttesen határozták el. A nyolcadik pedig mindössze tizennyolc éves volt, s az ő apja volt a vas ura, s valamennyiük között a leggazdagabb, mert vasból készítették a gyilkoló fegyvereket. Ez a hatalmas úr mindenki másnál jobban tudott vért árusítani aranyért, kohóműveiben pedig ezer meg ezer acélpöröly zuhogott azért, hogy a távoli földeken ezer meg ezer szív szűnjék meg dobogni. A fia pedig – noha még amolyan sápadt képű, unott arcú fiúcska volt – ismerte a világ minden gyümölcsének ízét, minden mérget, mely az álmatag idegeket izgatta, és minden élvezetet, amit aranyon meg lehetett vásárolni. Ezért aztán az egész világot végtelenül unalmasnak látta, s az ismeretlen izgalmak utáni hajszában szívesen belemerült a sötét filozófia útvesztőibe. A mozdulatlanul ott állók közül senki sem mert megszólalni, mert mindenkit lenyűgözött az az érzés, hogy mily végtelenül kicsiny is ő ezzel a géppel szemben. Csak némán hallgatták az áram ütemes zúgását, amely most úgy szólt, mintha valami szörnyeteg lihegne, engedelmes, éber lesben. Ekkor az a sápadt fiú váratlanul előre lépett s megkérdezte:

– Miért is élünk mi?

Az apja felhorkant, meg akarta dorgálni, de mielőtt még a száját kinyithatta volna, a Turing megmozdult. A fények lobogni kezdtek, a világosság ritkult, a falak sötétsége eléjük kúszott, aztán megint visszahúzódott, míg a hangszóróból hirtelen fémes sóhaj szállt fel, utána a másik, a harmadik, a negyedik, egyre hevesebben. Alattuk megremegett a padló, porfelhő szállt fel róla, lábaik rogyadoztak a borzalmas lökésektől, míg egyszerre a dübörgő recsegés és röhögés viharában mindnyájan az ajtó felé rohantak, egymást lökdösve és tiporva páni rémületükben, mert rádöbbsenek, hogy a gép kacag ...